

Konsensus om dyreforsøk – Norecopas rolle

Både innen veterinær- og humanmedisin representerer det for mange et moralsk dilemma at behandlingen vi tilbyr våre pasienter er basert på dyreforsøk. Det blir en form for "omvendt veterinærmedisin" når friske dyr gjøres til pasienter for å teste ut en ny kirurgisk teknikk eller medisinsk behandling. Norecopa er en uavhengig medlemsorganisasjon som tilstreber konsensus mellom parter med svært ulike oppfatninger om temaet.

Adrian J. Smith

Norecopa
Veterinærinstituttet
Postboks 750 Sentrum
0106 Oslo
E-post: adrian.smith@vetinst.no

Bente Bergersen

Norecopa

Key words: Norecopa, animal experimentation, alternatives, consensus platform

Innledning

Temaet dyreforsøk har engasjert og til dels polarisert befolkningen i mange land i årevis. Blant annet i Europa har det vokst opp sterke organisasjoner som på ulike måter arbeider for å redusere omfanget av dyreforsøk, noen på en mer pragmatisk måte enn andre. Konfrontasjoner har forekommet mellom partene, noen ganger endog med trusler mot enkeltpersoner og bruk av vold. Dette har ofte ført til at forskere som benytter dyr i sin forskning, nøler med å delta i offentlige debatter om temaet, og at de er svært tilbakeholdne med å opplyse om sitt arbeid.

Parallelt til denne konflikten har det internasjonale forsøksdyrmiljøet selv tatt initiativ til omfattende forbedringer av dyreforsøk. Mye av inspirasjonen til denne aktiviteten er hentet fra publikasjonene til to britiske forskere, William Russell og Rex Burch. I deres bok "Principles of Humane Experimental Technique" fra 1959 (1) utdyper de konseptet om "de 3 R-ene" (replacement, reduction, refinement). Forenklet sagt mente Russell og Burch at ved vitenskapelige studier som kan involvere dyr, bør man i planleggingsfasen alltid søke etter eventuelle erstatninger for dyreforsøk, redusere antallet forsøksdyr til et absolutt minimum og iverksette tiltak som er egnet til å forbedre velferden til dyrene som må brukes.

3R-prinsippet gikk nærmest upåaktet hen de første par tiårene etter utgivelsen av deres bok. Takket være et initiativ fra noen av de mest fremtredende forsøksdyrmiljøene, særlig i Storbritannia, Nederland og USA, ble det imidlertid i 1993 innledet en serie med verdenskongresser om de 3 R-ene som både har belyst og stimulert forskningsinnsatsen på dette området. På den tredje kongressen som ble arrangert i 1999, 40 år etter utgivelsen av boken til Russell og Burch, ble det

offentliggjort en erklæring om dyreforsøk, Bologna-deklarasjonen (2), hvor det blant annet ble uttalt at:

- human forskning er vitenskapelig god forskning som best oppnås ved anvendelse av de 3 R-ene,
- de 3 R-ene er et konsept som alle interessepartene bør kunne enes om, og gir anledning til å oppnå både vitenskapelige, økonomiske og humanitære gevinster.

Diskusjonene som førte frem til Bologna-deklarasjonen, tok utgangspunkt i EUs forsøksdyrdirektiv (86/609/EEC fra mars 1986) (3), hvor det i artikkel 23 står:

"The Commission and Member States should encourage research into the development and validation of alternative techniques which could provide the same level of information as that obtained in experiments using animals but which involve fewer animals or which entail less painful procedures, and shall take such other steps as they consider appropriate to encourage research in this field".

Initiativtakerne til Bologna-deklarasjonen mente at det trengtes en europeisk organisasjon til å stimulere implementeringen av de 3 R-ene på nasjonalt nivå. Året etter Bologna-kongressen ble det arrangert et arbeidsmøte i Brussel av en organisasjon med navnet *ecopa* (European Consensus-Platform for Alternatives, www.ecopa.eu). Navnet ble skrevet med små bokstaver i kursiv for å unngå forveksling med en annen organisasjon med samme navn. Kongstanken var å redusere aggresjonen mellom de ulike partene som er engasjert i dyreforsøk og forsøksdyrproblematikk, ved å skape et forum hvor man kunne søke felles holdninger og tilstrebe konsensus. Dermed ble det åpnet for medlemskap i *ecopa* for de landene som hadde en

organisasjon med representanter fra alle de fire partene som *ecopa* var opptatt av: forvaltning, akademia, industri og dyrevernorganisasjoner.

Dette var en ny idé som skapte diskusjon i en del land, noe som stemningen på det første møtet til tider vitnet om. Blant annet skulle de ulike landene finne ut hvilken organisasjon som skulle representere dem som fullt medlem i *ecopa*. Noen få land (Nederland, Tyskland og Belgia) hadde allerede etablert plattformen som tilfredsstilte kravene for opptak i *ecopa*. Andre land, som Storbritannia, oppdaget derimot at de, til tross for sine lange tradisjoner for dyrevernsarbeid, ikke hadde én eneste organisasjon som oppfylte *ecopas* kriterier. Dette var også situasjonen for Norge.

Organisasjonen *ecopa* ble formelt stiftet under belgisk rett i 2004 og har arrangert årlige møter siden 2000. Historien bak *ecopas* utvikling er beskrevet av Rogiers (4).

Konsensus-konseptet

Det å søke felles holdninger og oppnå konsensus er verdifullt innenfor kontroversielle fagområder som dyreforsøk, hvor selve saken lett polariserer deltagerne i en debatt, avhengig av deres faglige ståsted, kulturelle bakgrunn og egne moralske verdier.

Konsensus, på latin "å føle sammen" (5), dreier seg om å vurdere styrken til et argument og dets eventuelle underliggende prinsipper for å prøve å komme frem til en løsning som er akseptabel for alle parter. Alle partene skal være likeverdige. Samtidig innebærer konseptet at ingen part kan regne med å få full uttelling for sine synspunkter; man må være villig til å inngå kompromisser for å komme frem til en løsning. Dette anses likevel å være å foretrekke fremfor rene flertallsavgjørelser, hvor majoriteten får gjennomslag uten at det nødvendigvis er gjort forsøk på å komme frem til en minnelig løsning.

For at arbeidet for å oppnå konsensus skal ha mulighet til å lykkes, må deltagerne fylle flere viktige roller. Disse omfatter en ordstyrer, en tidtaker, en sekretær og en som kontinuerlig lodder stemningen under møtet (6). Sistnevntes oppgave er å bidra til mest mulig empati mellom deltagerne. Et vennskapelig klima med stor takhøyde er inkluderende og gir rom for å fremme selv svært ulike synspunkter. Dette igjen gir grobunn for en grundig diskusjon hvor alle tenkelige aspekter av saken blir drøftet.

Dersom konsensus om en sak ikke kan oppnås, kan man debattere saken på nytt. Dersom man etter denne nye runden ikke oppnår konsensus, har de som er imot et forslag, følgende tre muligheter: de kan stemme for forslaget og eventuelt forlange en protokolltilførsel, de kan avstå fra å stemme, eller de kan stemme imot (dissens).

Det er allikevel viktig at streben etter konsensus ikke settes så høyt at den lammer kreativ og uortodoks tankegang under diskusjoner. En kjent fallgrube er "gruppetenkning" (groupthink) hvor deltagere unngår å nevne synspunkter som de frykter vil medføre

at andre i gruppen føler seg ukomfortable. Et godt eksempel på dette er det såkalte Abilene-paradokset, en oppdiktet historie om en familie som foretar en lang og slitsom biltur til en restaurant, til tross for at ingen egentlig ønsker det (7). "Gruppetenkning" reduserer den kritiske analysen, testingen og evalueringen av ideer som er essensielt for kreativitet i faglige diskusjoner. Dette kan resultere i hastige avgjørelser hvor frykten for å såre andre gruppe-medlemmer veier tyngre enn noe annet. Et godt arbeidsklima, som beskrevet tidligere, kan bidra til at slik "gruppetenkning" unngås.

Noen ganger kan det være tilstrekkelig å lodde flertallssynet innenfor en gruppe før man fortsetter å diskutere et tema. Såkalt "rough consensus" defineres av ordstyreren (8) og kan brukes til å implementere praktiske løsninger raskt.

Utviklingen i Norge

Norge var det første landet som ratifiserte Europarådets forsøksdyrkonvensjon ETS 123 (9) straks etter at den ble lagt ut i mars 1986. Forsøksdyrkonvensjonen innførte prinsippet om de 3 R-ene i forvaltningen av forsøksdyrvirksomhet. Allikevel skjedde det relativt lite de neste 14 årene når det gjaldt å etablere en organisasjon som kunne stimulere til økt innsats på området. Det skulle gå hele 21 år før Norge fikk en nasjonal plattform for de 3 R-ene som var fullverdig i henhold til *ecopas* kriterier.

I 2000 oppnevnte Landbruksdepartementet en arbeidsgruppe som året etter konkluderte med at Norge trengte en nasjonal konsensusplattform for de 3 R-ene (10). Da hadde allerede 15 land organisasjoner som helt eller delvis oppfylte *ecopas* kriterier. Forarbeidet til stortingsmelding nr. 12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevern samt selve meldingen som ble debattert den 3. juni 2003, regnes som en avgjørende milepæl for etablering av plattformen (11), ettersom det i stortingsmeldingens kapittel 6, Norsk dyrehold i dag, står: "I forsøksdyrvirksomheten savnes en nasjonal plattform som kan arbeide for alternativer til dagens dyreforsøk."

Som en del av oppfølgingen av stortingsmeldingen fikk flere forskningsinstitusjoner i oppdrag fra Norges forskningsråd (NFR) å utarbeide en rapport om forskningsbehovet innenfor dyrevelferd i Norge. Denne rapporten ble publisert i 2005 og ga viktige innspill til prosessen rundt opprettelsen av plattformen (12).

I kjølvannet av stortingsmeldingen utarbeidet Mattilsynet en liste over alle tiltakene som ble anbefalt i meldingen. Behovet for en nasjonal plattform ble satt høyt opp på denne listen. I november 2004 bevilget Mattilsynet midler til Norges veterinærhøgskole (NVH) for å etablere og drive en midlertidig plattform. Plattformen skulle starte arbeidet med å øke kunnskapen om de 3 R-ene og samtidig utrede mulig fremtidig aktivitet. Til sammen ble det bevilget 1,4 millioner kroner pluss moms til dette arbeidet som pågikk ved Forsøksdyravdelingen på NVH frem til desember 2006 (13). I denne perioden ble det blant annet avholdt en

konferanse i oktober 2006 hvor status og visjoner for plattformen ble behørig diskutert, med representanter for den nederlandske plattformen og et britisk senter for de 3 R-ene til stede (14).

I 2007 ble plattformen nevnt eksplisitt i proposisjonene til statsbudsjettet fra både Landbruks- og matdepartementet (LMD) og Fiskeri- og kystdepartementet (FKD). Det skulle bevilges midler til etablering av en plattform via midlene til forvaltningsstøtten som tildeles Veterinærinstituttet (VI) hvert år. En sum på 200 000 kroner ble bevilget for året 2007, og sekretæren for plattformen (Adrian Smith) ble engasjert fra 1. oktober samme år. I et samarbeid mellom LMD og VI ble det utarbeidet en organisasjonsmodell som gikk ut på at plattformen skulle være en selvstendig medlemsorganisasjon registrert i Brønnøysund, med årsmøtet som det høyeste organet, samt et eget styre (hvor alle de fire interessepartene¹ er representert), vedtekter og aktivitetsplan. Prinsippet om å tilstrebe konsensus er nedfelt i vedtektene.

Plattformen ble offisielt stiftet på et åpent møte på Adamstua den 10. oktober 2007. I 2008 fulgte LMD og FKD opp med å bevilge 400 000 kroner hver, og etter en utlysningsprosess ble sekretæren fast ansatt i halv stilling.

Plattformen fikk navnet Norecopa for å synliggjøre sin tilknytning til *ecopa*, slik det er gjort i flere andre europeiske land (Dacopa, Fincopa, Hucopa, Swecopa). Norecopas overordnede mål, å fremme de 3 R-ene innenfor dyreforsøk i Norge, er beskrevet mer detaljert i aktivitetsplanen for organisasjonen som godkjennes på årsmøtene. Norecopa skal, foruten å bidra til å øke kunnskapen om de 3 R-ene, også fungere som et kompetansesenter, tilstrebe konsensus mellom interessepartene, spre informasjon og være medlem av *ecopa*. Mer informasjon om Norecopa finnes på www.norecopa.no. Norecopas styre består for tiden av Bente Bergersen (forvaltning, styreleder), Dag Marcus Eide (akademia), Signe Videm (industri) og Anton Krag (dyrevernorganisasjoner).

Norecopa og streben etter konsensus

Det viste seg tidlig å være viktig å kommunisere Norecopas egentlige mål til alle interessepartene. Betegnelsen "plattform for alternativer til dyreforsøk" kan tolkes svært ulikt, fra rene erstatninger til å omfatte alle de 3 R-ene, mens "alternativ forskning" kan gi misvisende assosiasjoner om alternativ medisin. Norecopa har derfor besluttet å fjerne ordet "alternativer" fra organisasjonsnavnet og heller bruke den lange undertittelen "Nasjonal konsensus-plattform for erstatning, reduksjon og raffinering av dyreforsøk".

Selv om styremedlemmene er fristilt (det vil si at de ikke kan instrueres av arbeidsgiver) når de arbeider for Norecopa, kommer man ikke bort fra at de,

¹ Enkelte mener at det kunne vært plass til flere interesseparter, særlig pasienter og andre forbrukere av tjenester utviklet ved hjelp av dyreforsøk.

om enn frivillig, kan bli påvirket av det miljøet de ellers arbeider i. Avgjørelser tatt innenfor Norecopa kan i verste fall svekke deres troverdighet på arbeidsplassen. I enkelte saker, spesielt hvor Norecopa uttaler seg faglig, er dette en utfordring. Samtidig er det en befrielse å ha et forum som kan komme med spenstige uttalelser som ikke nødvendigvis hadde vært politisk korrekte om de hadde kommet fra en av institusjonene representert i styret.

Politisk interesse for nasjonale plattformer

Norecopa er fortsatt en liten organisasjon med kun en halv stilling til daglig drift av sekretariatet og et styre på fire personer som alle innehar andre heltidsstillinger ved siden av. Det ble tidlig klart at det i tillegg er begrensninger på hva man kan oppnå med et årlig budsjett på 800 000 kroner. Norecopa har derfor helt siden starten argumentert for en større grunnbevilgning, foreløpig uten hell. Samarbeidet med NFR har imidlertid vært fruktbart (se nedenfor) og gitt større muligheter til å oppnå resultater.

For å oppnå målsettingen om økt kunnskap om de 3 R-ene er det behov for ytterligere forskning, både når det gjelder alternativer til dyreforsøk og metoder for raffinering av forsøkene. For å lykkes med dette mener Norecopa at det er svært viktig å få etablert et statlig, politisk uavhengig forskningsfond som er øremerket de 3 R-ene. Dette ble også anbefalt av Næringskomiteén da de i 2003 avgav sin innstilling om "å følge opp etableringen av en nasjonal plattform med et forsknings- og utviklingsfond etter svensk modell" (15). Den svenske staten har i en årrekke bevilget midler, i størrelsesorden 3-10 millioner kroner, til slik forskning, og for perioden 2009-2011 er det øremerket hele 24 millioner statlige kroner (16). I Norge er det så langt ikke oppnådd politisk aksept for et slikt fond, men dette er fortsatt en av Norecopas fanesaker.

Aktiviteter i Norecopas regi

En rekke tiltaksbehov ble identifisert og aktiviteter igangsatt allerede i virkeperioden til den midlertidige plattformen i 2005-2006 (13), og arbeidet er blitt fulgt opp av Norecopa. Aktivitetene omfatter blant annet:

- Internasjonale konsensusmøter om stell og bruk av dyr i forskning. To slike møter om fisk og ett om villevende dyr er blitt avholdt. Et konsensusmøte om husdyrforsøk arrangeres i mai 2011.
- Faglige uttalelser og retningslinjer om kontroversielle eller sentrale former for bruk av forsøksdyr basert på litteraturstudier innenfor området. Så langt er det skrevet uttalelser om tåklipping, fasting av gnagere og helse- og velferdsmonitorering hos fisk.
- Samarbeid med NFR. En arbeidsgruppe har levert en rapport på 100 sider om forskningsbehovet innenfor velferd hos fisk i forsøk.

- Utarbeidelse av nettsider med ressurser innenfor de 3 R-ene, som blant annet omfatter en oversikt over retningslinjer som kan følges når dyreforsøk planlegges.
- Fagseminarer i forbindelse med Norecopas årsmøter.

Norecopas posisjon i *ecopa* i dag

I november 2009 arrangerte *ecopa* sitt tiende årsmøte. Organisasjonen har vist at den spiller en viktig rolle i det europeiske forsøksdyrmiljøet, blant annet gjennom engasjement i flere store forskningsprogrammer. Norges deltagelse sikrer kontakt med en organisasjon med sete midt i EU, hvor politikerne deltar på årsmøtene, og hvor EUs rammeprogram for forskning står i fokus. At den norske plattformen har vært såpass aktiv, vekker oppmerksomhet i *ecopa*, noe som gjør oss til en interessant og attraktiv samarbeidspartner. Det skal heller ikke legges skjul på at et land i utkanten av Europa hvor det utføres forsøk på "utradisjonelle dyr" som fisk og vilt, får ekstra oppmerksomhet.

Norecopa disponerer et budsjett som er relativt stort i forhold til budsjettene til mange av de andre plattformene, som nærmest er som diskusjonsfora og møtearrangører å regne. Dette vekker oppsikt når plattformene presenterer seg selv på årsmøtene. Norecopa har fått utrettet relativt mye for de ressursene som plattformen råder over. På den annen side har flere av våre naboland stor aktivitet innenfor farmasøytisk industri og medisinsk forskning generelt, noe som medfører at mye forskning innenfor de 3 R-ene finansieres av næringslivet. Storbritannia, som ikke har en eneste organisasjon som oppfyller *ecopa*'s medlemskriterier, har allikevel et senter (NC3Rs, National Centre for the 3Rs; www.nc3rs.org.uk) som på en forbilledlig måte stimulerer og profilerer alternativer til dyreforsøk. Senteret, som ble stiftet i 2004, har nå en stab på 18 og har siden oppstarten finansiert over 50 forskningsprosjekter innenfor de 3 R-ene med til sammen 12,5 millioner pund.

Konklusjon og utfordringer

Norecopa er forankret i en sterk politisk vilje til å satse både på erstatning av dyreforsøk, reduksjon av antall dyr som brukes i forskning og undervisning, og til å raffinere de dyreforsøkene som gjennomføres. Denne viljen er nedfelt både i den norske dyrevelferdsloven og i den europeiske konvensjonen om dyreforsøk som Norge er bundet av. Samtidig er myndighetenes politiske ambisjoner for Norecopa begrenset, ifølge samtaler som Norecopa hittil har hatt med departementene som er ansvarlig for forsøksdyr. Dette til tross for at Norecopa merker stor internasjonal interesse fra organisasjoner som kan fremme kunnskapen om bruk av de 3 R-ene, for eksempel gjennom utgivelse av retningslinjer basert på solid vitenskapelig dokumentasjon. Samtidig bekrefter nyere forskning det som Russell og Burch hevdet for 50 år siden, at humane dyreforsøk gir de beste vitenskapelige resultatene.

Gitt dagens situasjon blir det i stor grad opp til Norecopa og dens medlemmer å bestemme hvor stor og handlekraftig organisasjonen skal bli i fremtiden. Både personellsituasjonen og tilgjengelige økonomiske ressurser vil være avgjørende i så måte. Støtte fra aktørene som benytter seg av resultatene fra dyreforsøk, eller fra personer med generell interesse for dyrevvern, vil være nødvendig for å utvide organisasjonens arbeidsområder. I denne prosessen mottas tilbakemeldinger fra landets veterinærer med takk!

Sammendrag

Norecopa er Norges konsensus-plattform for dyreforsøk, en uavhengig medlemsorganisasjon med eget styre som representerer de fire interessepartene: forvaltning, academia, industri og dyrevernorganisasjoner. Norecopa tilstreber konsensus mellom partene som i utgangspunktet ofte har svært ulike holdninger til temaet. Plattformen er politisk forankret i stortingsmelding nr. 12 (2002-2003) Om dyrehold og dyrevelferd. Norecopa er en av de 14 nasjonale plattformene i Europa som er anerkjent av organisasjonen *ecopa* (European Consensus-Platform for Alternatives). Norecopas formål er å fremme bruken av "de 3 R-ene" (replace, reduce, refine), et konsept som opprinnelig ble introdusert av Russell og Burch, i forsøk som kan involvere bruken av dyr, med særlig vekt på norske forhold. Norecopa arrangerer internasjonale konsensusmøter om dyreforsøk, avgir egne uttalelser om aktuelle temaer og vedlikeholder egne nettsider med ressurser til bruk under planlegging av dyreforsøk.

Summary

CONSENSUS ON ANIMAL EXPERIMENTATION – THE ROLE OF NORECOPA

Norecopa is Norway's consensus platform on animal experimentation. It is an independent member organisation with its own Board, that represents the four stakeholders in animal research: the regulatory authorities, academia, industry and animal welfare organisations. Norecopa seeks consensus between parties that often have significant differences in their attitudes to the use of animals in research. Politically, the organisation is the result of recommendations in a governmental White Paper on animal use and welfare. Norecopa is one of 14 similar national platforms recognised by *ecopa* (European Consensus-Platform for Alternatives). Norecopa's vision is to further the use of "the 3 Rs" of Russell and Burch (replace, reduce, refine) in experiments that may involve the use of animals, with special emphasis on Norwegian research. Norecopa arranges international consensus meetings about animal research, produces its own statements on current topics and maintains a website with resources for planning experiments that may involve the use of animals.

Referanser

1. Russell WMS, Burch RL. The principles of humane experimental technique. Wheathampstead: Universities Federation for Animal Welfare, 1959. http://altweb.jhsph.edu/publications/humane_exp/het-toc.htm (19.1.2010).
2. Declaration of Bologna. Reduction, Refinement and Replacement Alternatives and Laboratory Procedures. Adopted by the 3rd World Congress on Alternatives and Animal Use in the Life Sciences, Bologna, 31 August 1999. <http://www.norecopa.no/sider/tekst.asp?side=111> (08.06.2010).
3. Council Directive 86/609/EEC of 24 November 1986 on the approximation of laws, regulations and administrative provisions of the Member States regarding the protection of animals used for experimental and other scientific purposes. http://ec.europa.eu/environment/chemicals/lab_animals/legislation_en.htm (19.1.2010).
4. Rogiers V. Recent developments in the way forward for alternative methods: Formation of national consensus platforms in Europe. *Toxicol Appl Pharmacol* 2005; 207, Suppl. 1: 408-13.
5. Konsensus. Wikipedia. <http://no.wikipedia.org/wiki/Konsensus> (19.1.2010).
6. Consensus decision-making. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Consensus_decision-making (19.1.2010).
7. Groupthink. Wikipedia. <http://en.wikipedia.org/wiki/Groupthink> (19.1.2010).
8. Rough consensus. Wikipedia. http://en.wikipedia.org/wiki/Rough_consensus (19.1.2010).
9. European Convention for the Protection of Vertebrate Animals used for Experimental and Other Scientific Purposes, Strasbourg 18. mars 1986. <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/123.htm> (19.1.2010).
10. Bakgrunnen for etableringen av en norsk plattform og et statlig pengefond for alternativer. <http://oslovet.veths.no/dokument.aspx?dokument=250> (19.1.2010).
11. Om dyrehold og dyrevelferd. Oslo 2002. St.meld. nr. 12 (2002-2003) <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/regpubl/stmeld/20022003/stmeld-nr-12-2002-2003-.html> (19.1.2010).
12. Forskningsbehov innenfor dyrevelferd i Norge. Norges forskningsråd, 2005. ISBN 82-12-02156-4. http://www.forskningsradet.no/csstorage/flex_attachment/82-02156-4%20dyrevelferd.pdf (19.1.2010).
13. History of a Norwegian Platform for Alternatives. <http://oslovet.veths.no/dokument.aspx?dokument=259> (19.1.2010).
14. Status og visjoner for en norsk plattform og et pengefond for alternativer til dyreforsøk. Konferanse på Adamstua, 17. oktober 2006. <http://oslovet.veths.no/platform/2006/finalreport/22-konferanseprogram.pdf> (19.1.2010).
15. Innstilling fra næringskomiteen om dyrehold og dyrevelferd. Innst. S. nr. 226 (2002-2003). <http://www.stortinget.no/inns/inns-200203-226.html> (19.1.2010).
16. Bidragsbeslut alternativa metoder till djurforsök enligt 3R-principen. <http://www.vr.se/forskningsfinansiering/bidragsbeslut/medicin/bidragtillalternativametodertilldjurforsokenligt3r.4.235f40c212384f2ca668000704.html> (19.1.2010).

Vær trygg på dine allergi pasienter

- spesifikk HESKA Foreseptor test
- komplett skandinavisk allergiprogramm
- hund, katt, hest
- veiledning fra vet. dermatolog

Dr. Baddaky as www.drbaadaky.no

